

Ярмолинецька централізована бібліотечна система
Ярмолинецька центральна районна бібліотека

*Серія "На допомогу
бібліотекарю"*

День пам'яті та примирення в Україні

методичний посібник

Ярмолинці, 2015

ББК 78.342 (4 УКР – 4 ХМЕ)

Д 34

День пам'яті та примирення в Україні : метод. посіб./
Ярмолинецька ЦРБ, упоряд. Слободян О.Л. – Ярмолинці, 2015 . –
36 с.: іл.

В посібнику «День пам'яті та примирення в Україні» подано МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ для використання у проведенні інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо встановлення Дня пам'яті та примирення в Україні та інформаційні матеріали по плануванні роботи бібліотек району із цієї теми.

Посібник розрахований на фахівців бібліотечної справи.

Упорядник та комп'ютерний набір: Слободян О.Л.,
методист Ярмолинецької ЦРБ

Відповідальна за випуск: Гриб М. А.,
директор Ярмолинецької ЦБС

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЩОДО ВІДЗНАЧЕННЯ ДНЯ ПАМ'ЯТІ ТА ПРИМИРЕННЯ ТА 70-Ї РІЧНИЦІ ДНЯ ПЕРЕМОГИ НАД НАЦИЗМОМ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Вступ

Президент України Петро Порошенко затвердив 8 травня Днем пам'яті та примирення в Україні. Про це йдеться в президентському указі №169/2015 від 24 березня 2015 р. "Установити в Україні День пам'яті та примирення, який відзначати щороку 8 травня", - йдеться в документі.

Президент Петро Порошенко підписав указ «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни». Цим документом він доручив Кабінету Міністрів забезпечити проведення у Києві та інших населених пунктах урочистостей та меморіальних заходів, присвячених 70-й річниці перемоги над нацизмом у Європі, Дню пам'яті та примирення і Дню Перемоги, які відзначаються 8 та 9 травня відповідно, а також 70-й річниці завершення Другої світової війни, яка відзначається 2 вересня 2015 року.

"8 травня - це данина пам'яті загиблих, це день пам'яті, ми повинні низько схилити голову перед ними. Я шаную їхню пам'ять і згадуватиму їх 8 травня. І 9 травня - це день вшанування живих. Ми повинні прийти і вшанувати ветеранів, які віддавали все, що є, для перемоги, та забезпечити День Перемоги. 8 і 9 травня залишаються, і вони об'єднують країну", - сказав президент.

Порошенко також наголосив, що без українців не було би перемоги у Великій Вітчизняній війні. "І коли ми чуємо у відповідь на запитання провокатора відповідь президента сусідньої держави, що перемога могла би бути без українців, це розкол. Це розкол загального антифашистського руху. І не могло би бути перемоги без українців. Це

знування з пам'яті українців. І це знущання з ролі українців, які звільнили не лише Україну, а й усю Європу", - наголосив глава держави.

Уряд має опрацювати питання щодо поліпшення умов життєзабезпечення ветеранів війни, насамперед учасників бойових дій, інвалідів і дітей війни та жертв нацистських переслідувань, а також щодо сприяння процесам консолідації суспільства, налагодження громадянського взаєморозуміння і примирення у питаннях національної історії. Передбачені заходи спрямовані на вшанування подвигу українського народу в перемозі Антигітлерівської коаліції. Згідно з даними Інституту історії України НАН, людські втрати у Другій світовій війні становлять від 8 до 10 млн українців. Український народ і ті, хто захищали Україну, мають бути гідно вшановані. Згідно з Указом, щороку 8 травня в Україні буде відзначатися День пам'яті та примирення. 8 травня не буде вихідним днем. Це день вшанування пам'яті, а 9 травня – залишається вихідним.

Президент також доручив Кабінету Міністрів забезпечити разом із Національним банком України виготовлення та випуск в обіг пам'ятної монети на відзнаку 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі; а також випуску в обіг поштової марки і конверта, присвячених пам'ятній даті. Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України, обласні та Київська міська державна адміністрація мають вжити заходів із забезпечення громадського порядку та безпеки громадян під час відзначення річниці.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

№ 169/2015

Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни

З метою гідного вшанування подвигу Українського народу, його визначного внеску у перемогу Антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні, висловлення поваги усім борцям проти нацизму, увічнення пам'яті про загиблих воїнів, жертв війни, воєнних злочинів, депортацій та

злочинів проти людяності, скоєних у роки війни, посилення турботи про ветеранів війни, учасників українського визвольного руху цього періоду, жертв нацистських переслідувань, утвердження спадкоємності традицій воїнів - переможців нацизму та нинішніх захисників Вітчизни, консолідації суспільства навколо ідеї захисту України та у зв'язку з відзначенням у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни постановляю:

1. Звернутися до державних органів, органів місцевого самоврядування щодо визначення одним із пріоритетів їх діяльності забезпечення шанобливого ставлення до пам'яті про Перемогу над нацизмом, суспільної поваги до ветеранів війни, учасників українського визвольного руху часів Другої світової війни, жертв нацистських переслідувань, нинішніх захисників Вітчизни, а також надання їм державної підтримки.

2. Установити в Україні День пам'яті та примирення, який відзначати щороку 8 травня.

3. Кабінету Міністрів України:

1) невідкладно переглянути розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2013 року № 360-р, передбачивши, зокрема:

а) проведення у столиці України - місті Києві, інших населених пунктах урочистостей та меморіальних заходів, присвячених пам'ятним датам історичних подій Другої світової війни, у тому числі:

8 і 9 травня 2015 року - заходів, присвячених 70-й річниці Перемоги над нацизмом у Європі, Дню пам'яті та примирення, Дню Перемоги;

2 вересня 2015 року - заходів, присвячених 70-й річниці завершення Другої світової війни;

б) проведення роботи, спрямованої на посилення турботи про захисників Вітчизни та створення належних умов життєзабезпечення ветеранів війни, насамперед учасників бойових дій та інвалідів війни з їх числа, а також жертв нацистських переслідувань, сімей загиблих (померлих) воїнів, дітей війни;

в) заходи щодо сприяння процесам консолідації суспільства, налагодження громадянського взаєморозуміння і примирення у питаннях

національної історії, донесення до широкої громадськості, зокрема шляхом створення медійних проєктів, інформації про звитяги Українського народу у визвольній боротьбі, його визначний внесок у перемогу Антигітлерівської коаліції;

г) проведення просвітницьких заходів у навчальних закладах, військових частинах, закладах для дітей та молоді, присвячених 70-й річниці Перемоги над нацизмом у Європі, ролі Українського народу у Другій світовій війні;

д) розвиток науково-просвітницької діяльності з патріотичного виховання молоді, здійснення пошукової роботи стосовно загиблих, зниклих безвісти у період Другої світової війни, увічнення пам'яті про них та підтримку відповідних ініціатив громадських об'єднань;

2) забезпечити: разом із Національним банком України виготовлення та випуск в обіг у встановленому порядку пам'ятної монети на відзнаку 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі; випуск в обіг поштової марки і конверта, присвячених 70-й річниці Перемоги над нацизмом у Європі, та здійснення спецпогашення поштової марки;

3) вирішити в установленому порядку питання щодо фінансування заходів із підготовки та відзначення пам'ятних дат історичних подій Другої світової війни;

4) звернутися до релігійних організацій із пропозицією провести панахиди за жертвами Другої світової війни, молебні за мир та злагоду в Україні, за захисників Вітчизни;

5) привести розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 року № 939-р у відповідність із цим Указом.

4. Запропонувати Верховній Раді України провести урочисте засідання, присвячене 70-й річниці Перемоги над нацизмом у Європі, місцю та ролі Українського народу у Другій світовій війні.

5. Міністерству культури України, обласним, Київській міській державним адміністраціям передбачити проведення відповідних тематичних культурно-мистецьких заходів, присвячених пам'ятним датам історичних подій Другої світової війни.

6. Міністерству освіти і науки України, Міністерству молоді та спорту України, Державній службі України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, обласним, Київській міській державним адміністраціям активізувати роботу, спрямовану на формування у молодіжному середовищі шанобливого ставлення і поваги до ветеранів війни та нинішніх захисників Вітчизни, забезпечити проведення відповідних заходів, зокрема за участю ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

7. Міністерству інформаційної політики України забезпечити розроблення та впровадження тематичних інформаційних програм для державних засобів масової інформації, присвячених 70-й річниці Перемоги над нацизмом у Європі, ролі Українського народу у Другій світовій війні, розповсюдження відповідної соціальної реклами.

8. Міністерству соціальної політики України, Міністерству інфраструктури України, Державній службі України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, обласним, Київській міській державним адміністраціям забезпечити в установленому порядку участь ветеранів війни, учасників українського визвольного руху часів Другої світової війни, жертв нацистських переслідувань, нинішніх захисників Вітчизни - учасників антитерористичної операції, їх громадських об'єднань у заходах, присвячених пам'ятним датам історичних подій Другої світової війни.

9. Державній службі України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції за участю Українського інституту національної пам'яті забезпечувати залучення громадських об'єднань до пошукової роботи з установлення імен невідомих воїнів, які загинули в період Другої світової війни на території України та інших держав.

10. Обласним, Київській міській державним адміністраціям:

1) ужити додаткових заходів щодо забезпечення соціально-побутових потреб та потреб у медичній допомозі ветеранів війни, насамперед учасників бойових дій та інвалідів війни з їх числа, а також учасників українського визвольного руху часів Другої світової війни, жертв нацистських переслідувань, сімей загиблих (померлих) воїнів, дітей

війни, увічнення пам'яті про полеглих співвітчизників, збереження та підтримання в належному стані меморіалів, пам'ятників, пам'ятних знаків, місць поховань загиблих;

2) переглянути відповідні регіональні плани заходів з урахуванням цього Указу та забезпечити їх виконання;

3) сприяти в установленому порядку розвитку волонтерського руху, діяльності громадських об'єднань і релігійних організацій, що надають допомогу та підтримку ветеранам війни, учасникам українського визвольного руху часів Другої світової війни, жертвам нацистських переслідувань, сім'ям загиблих (померлих) воїнів, дітям війни, а також поширенню благодійництва та шефства підприємств і організацій, підприємців над закладами охорони здоров'я та соціального захисту населення, які забезпечують обслуговування ветеранів війни;

4) уживати заходів із висвітлення в засобах масової інформації актуальних питань життя ветеранів, учасників українського визвольного руху часів Другої світової війни, жертв нацистських переслідувань, спогадів учасників та очевидців подій Другої світової війни, створення відповідних медійних проектів.

11.Міністерству закордонних справ України:

1) забезпечити запрошення до участі в заходах в Україні, присвячених пам'ятним датам історичних подій Другої світової війни, представників іноземних держав та дипломатичного корпусу, міжнародних організацій, української діаспори;

2) провести роботу щодо забезпечення в установленому порядку участі представників України у заходах з відзначення 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі, що проводитимуться у відповідних європейських державах;

3) здійснити разом з Українським інститутом національної пам'яті, іншими центральними органами виконавчої влади додаткові заходи з інформування закордонними дипломатичними установами України міжнародної спільноти про звитяги Українського народу у Другій світовій війні, його внесок у перемогу Антигітлерівської коаліції.

12. Міністерству внутрішніх справ України, Службі безпеки України, обласним, Київській міській державним адміністраціям ужити заходів із забезпечення громадського порядку та безпеки громадян під час відзначення пам'ятних дат історичних подій Другої світової війни.

13. Державному комітету телебачення і радіомовлення України забезпечити широке висвітлення заходів із підготовки і відзначення пам'ятних дат історичних подій Другої світової війни.

14. Визнати таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 19 жовтня 2012 року № 604.

15. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України Петро ПОРОШЕНКО

24 березня 2015 року

Мета та рекомендації щодо проведення заходів

Відповідно до Указу Президента, *метою відзначення 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни є:*

- 1) гідно вшанувати подвиг Українського народу, його визначний внесок у перемогу антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні;
- 2) висловити повагу усім борцям проти нацизму;
- 3) увічнити пам'ять про загиблих воїнів, жертв війни, воєнних злочинів, депортацій та злочинів проти людяності, скоєних у роки війни;
- 4) посилити турботу про ветеранів війни, учасників українського визвольного руху цього періоду, жертв нацистських переслідувань;
- 5) утвердити спадкоємності традицій воїнів – переможців нацизму та нинішніх захисників Вітчизни, консолідувати суспільство навколо ідеї захисту України.

Задля реалізації цієї мети Законом встановлюється *День пам'яті та примирення*, який повинен відзначатися щороку **8 травня**, а також зберігається державне свято – *День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги)*, що відзначається **9 травня**.

Відповідно до Закону встановлюються такі **основні форми увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні**:

1) урочисте відзначення Дня пам'яті і примирення, Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (Дня перемоги), днів вигнання нацистів з України, Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, а також інших адміністративно-територіальних одиниць;

2) установлення почесної варти біля Вічного вогню, могил Невідомого солдата і Невідомого матроса, покладання вінків, квітів до пам'ятників та меморіалів, присвяченим увічненню перемоги над нацизмом та вшануванню пам'яті жертв Другої світової війни;

3) відображення подій війни, її жертв, діянь учасників у творах літератури і мистецтва, книгах та альбомах пам'яті, засобах масової інформації;

4) упорядкування, збереження та спорудження пам'ятників та пам'ятних знаків на вшанування пам'яті учасників та жертв Другої світової війни, створення музеїв, меморіальних комплексів

Також Український інститут національної пам'яті рекомендує відповідним органам державної влади та місцевого самоврядування організувати **8 травня** там, де це можливо, мистецьку акцію «**Перша хвилина миру**» – **концерт симфонічної музики**, що має символічно завершитися о 23:01 – у хвилину, коли за Актом про беззастережну капітуляцію Німеччини було проголошено припинення вогню.

Водночас для позбавлення від ідеологічного впливу Росії **слід відмовитися від радянського/російського формату святкування Дня Перемоги**. Головний акцент має бути зроблено на вшануванні всіх жертв війни, на пам'яті про загиблих вояків. **Слід зосередити увагу не на військових парадах**, що є своєрідною формою пропаганди війни, **а на допомозі ветеранам та вшануванні загиблих**.

При організації заходів, при підготовці промов офіційних осіб чи журналістських матеріалів увагу слід зосереджувати не на макрорівні (народ чи держава – переможці), а на мікрорівні (конкретний вояк-переможець), не на масовому героїзмі та «радянському патріотизмі», а на індивідуальних героїчних вчинках. Акцентувати увагу важливо на

персональних історіях українців-учасників війни, не лише вояків, а й тих, хто пережив її в тилу чи на окупованій території. Всебічне й об'єктивне висвітлення умов окупації, полону, повоєнного часу допоможе краще зрозуміти реалії того періоду. Потрібно зображати війну як трагедію та гуманітарну катастрофу, яка коштувала життя мільйонам людей, завдала непоправних втрат цивілізації та культурі. Слід з однаковою пошаною говорити як про солдат Радянської армії, так і про вояків Української повстанської армії та етнічних українців в складі інших армій – учасників антигітлерівської коаліції.

Особливо цінним та цікавим напрямом журналістської та меморіальної роботи може бути пошук учасників II світової війни з різних сторін, чиї нащадки нині воюють пліч-о-пліч в зоні проведення АТО.

Україна долучається до загальноєвропейської традиції вшанування жертв війни із використанням червоних маків.

З огляду на поточну військово-політичну ситуацію ***не рекомендується*** використовувати в якості символів перемоги над нацизмом червоний прапор із серпом та молотом, п'ятипроменеку зірку та «Георгієвську стрічку».

Виготовляти стилізовані червоні маки можна з паперу, пластику або тканини та розміщувати на одязі на лівій стороні грудей.

Також можливе проведення благодійно-меморіальної акції ***«Маки пам'яті»*** – масове виготовлення та продаж штучних червоних маків, з передачею зібраних коштів на потреби поранених в зоні проведення АТО.

Протягом попередніх 24 років незалежна Україна відзначала 9 травня День Перемоги за усталеним радянським/російським зразком. Святкування за цим (пост)радянським зразком не відповідали історичній пам'яті українського народу і загальноєвропейським традиціям, призводили до ігнорування трагічних сторінок II світової війни, закріплювали в свідомості культ війни. Результатом цього стало домінування історичних міфів, перманентне протистояння в суспільстві та посилення впливу Російської Федерації на громадське та політичне життя в Україні.

Завдяки Указу Президента «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни» та Закону «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» **Україна розпочинає нову традицію святкування 8 та 9 травня** в європейському дусі пам'яті та примирення.

22 листопада 2004 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію №A/RES/59/26, в якій проголосила 8 і 9 травня **Днями пам'яті та примирення**. Нею державам-членам ООН, неурядовим організаціям, приватним особам, крім святкування своїх Днів Перемоги чи Визволення, рекомендовано також щороку відзначати один або два дні як данину пам'яті всім жертвам Другої світової війни. У Великій Британії та країнах Співдружності відзначається «День Перемоги в Європі»; у Вірменії – «День Миру»; у Норвегії – «День визволення»; у Словаччині – «День перемоги над нацизмом»; у США – «День Пам'яті»; у Франції – «День Перемоги»; у Чехії – «Національний День».

Новий зміст відзначення Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги включає в себе:

- переосмислення подій II світової війни, руйнування радянських історичних міфів, чесний діалог навколо складних сторінок минулого;
- рівне вшанування пам'яті кожного, хто боровся з нацизмом, підкреслення солідарності та бойового братерства усіх Об'єднаних Націй, як держав, так і бездержавних тоді народів (євреїв, українців та ін);
- перенесення акценту з історії військових дій на історії конкретних людей, а відтак відмову від **святкування** на користь **вшанування**.

Символ відзначення Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги — червоний мак.

Гасло “1939—1945. Пам'ятаємо. Перемагаємо”

Історична довідка

Друга світова війна – глобальний військовий конфлікт в історії Землі та причина найбільших трагедій ХХ століття. У війні взяли участь 80% людства, бойові дії велися 2/3 існуючих на той момент держав. Війна розпочалася 1 вересня 1939 р. із вторгнення військ нацистської Німеччини до Польщі, а завершилася 2 вересня 1945 р. із беззастережною капітуляцією Японії. Під час війни були здійснені найбільші в історії злочини проти людства (зокрема Голокост), а також вперше і востаннє використана в бою атомна зброя. До армій ворогуючих сторін було залучено понад 110 млн солдат, загальні втрати військових та цивільного населення складають від 50 до 85 млн осіб. За результатами війни було створено ООН (Україна – один із засновників) та сформовано сучасну систему міжнародних відносин.

Шлях до початку війни був відкритий Пактом Молотова-Ріббентропа 23 серпня 1939 р. Згідно із таємним протоколом до нього, нацисти та комуністи ділили Східну Європу на зони інтересів. Внаслідок цих домовленостей Третій Райх отримав можливість безперешкодного вторгнення в Польщу, СРСР в підсумку розширився за рахунок Західної Білорусі та Західної України, Бессарабії з Буковиною, трьох країн Балтії, а також частини Фінляндії.

Український вимір II світової війни не обмежувався лише боротьбою Вермахту та Радянської армії на українській території, як це традиційно подає (пост)радянська історіографія. Насправді ж в рамках Другої світової в Україні велася не одна, а кілька воєн: **1) німецько-польська війна 1939–1945 рр.** (у 1939 р. регулярна, а потім – підпільна); **2) польсько-радянська війна 1939 р.** (неоголошена, відома як «Визвольний похід в Західну Україну»); **3) радянсько-румунська війна 1940–1945 рр.** (спочатку неоголошена – радянське вторгнення в Бессарабію та Буковину у 1940 р., потім регулярна та підпільна – частина німецько-радянської війни); **4) німецько-радянська війна 1941–1945 рр.** (регулярна та підпільна, теж відома як «Велика Вітчизняна»); **5) німецько-українська війна 1941–1944 рр.** (підпільна); **6) радянсько-угорська війна 1941–1945 рр.** (регулярна та підпільна, частина німецько-

радянської); 7) *польсько-українська війна 1942–1947 рр.* (підпільна) та 8) *радянсько-українська війна 1939–1954 рр.* (підпільна). Усі ці конфлікти мають безпосередній стосунок до Другої світової війни, оскільки були спровоковані нею, ставши її відгалуженнями та продовженням. Також до українського виміру війни входить *участь українців в бойових діях поза Україною* (наприклад у радянсько-фінській «Зимовій війні» 1939–1940 рр.) *та у складі іноземних армій*. Безпосередньо перед початком II світової війни мала місце *угорсько-українська війна 1939 р.* (регулярна та підпільна), що вибухнула внаслідок проголошення незалежності Карпатської України.

Друга світова війна для України розпочалася 1 вересня 1939 р. із німецьким вторгненням в Польщу. 110-120 тис. українців у лавах Війська Польського розпочали світову боротьбу проти нацизму, 8 тис. з них загинуло протягом місяця війни. Також 1 вересня Люфтваффе бомбардувало Львів та інші західноукраїнські міста, що перебували у складі Польщі. Між 12 та 22 вересня Львів пережив подвійну облогу із заходу нацистськими військами, із сходу – радянськими.

СРСР вступив в Другу світову війну 17 вересня 1939 р. на боці нацистської Німеччини. В цей день радянські війська вступили в Польщу на допомогу німецьким та окупували Західну Україну та Західну Білорусь. Протягом двох років Москва була союзницею Берліна, що у 1940 р. ледь не призвело до війни Великої Британії та Франції проти СРСР.

Нацистсько-комуністичний союз був зруйнований 22 червня 1941 р. із німецьким вторгненням в СРСР. Протягом року з початку німецько-радянської війни Україна була окупована військами Третього Райху, вигнання нацистів розпочалося восени 1943 р. і завершилося наприкінці 1944 р. Український напрям був головним на Східному фронті: тут діяло від 50 до 75% всіх дивізій Вермахту і половина всіх радянських сил.

Нацистський окупаційний режим в Україні був одним з найжорстокіших в світі. Безпосередньо своїми руками або із

залученням «добровільних помічників» з числа місцевого населення нацисти знищили 1,5 млн український євреїв та 20 тис. ромів.

Але якщо злочини проти людяності Третього Райху більш досліджені, то **засудження злочинів комуністичного режиму ще триває**. Найбільш відомими з них є Катинський розстріл, знищення політв'язнів у Західній Україні, підриг Дніпрогесу, використання в боях неозброєних селян – «чорної піхоти», депортації українців та інших народів, зокрема кримських татар.

Після перемоги над нацистською Німеччиною 8 травня 1945 р. СРСР приєднався до війни проти Японії. Беззастережна капітуляція Японії 2 вересня 1945 р. означала завершення II світової війни, але окремі військові конфлікти, породжені нею, точилися ще декілька років. Організований спротив радянській владі на Західній Україні тривав до 1954 р., а окремі сутички – до 1960 р.

Україна зробила значний внесок у перемогу над нацизмом та союзниками Німеччини. На боці Об'єднаних Націй воювали українці у складі армій Великої Британії та Канади (45 тис. осіб), Польщі (120 тис.), СРСР (більше 6 млн), США (80 тис.) і Франції (6 тис.), а також визвольного руху в самій Україні (100 тис. в УПА) – разом 7 млн осіб. Понад 2,5 млн українців були нагороджені радянськими та західними медалями та орденами, більше 2 тис. стали Героями Радянського Союзу, з них 32 – двічі, а найкращий ас союзної авіації Іван Кожедуб – тричі.

Для України II світова війна – національна трагедія, під час якої українці, позбавлені власної державності, змушені були воювати за чужі інтереси і вбивати інших українців. За Україну воювали дві тоталітарні системи, що однаково не рахувалися з ціною людського життя. Кожна сторона протистояння на українських землях намагалася продемонструвати свою прихильність до українства, але єдиним справді українським суб'єктом у роки війни був визвольний рух – передовсім, Українська повстанська армія.

З різних причин на німецькому боці воювало до 250 тис. українців та до 50 тис. було мобілізовано до армій союзників Третього Райху.

Україна понесла надзвичайні втрати внаслідок війни. Під час бойових дій та в полоні загинуло 3-4 млн військових, підпільників і цивільних, 4-5 млн цивільних загинуло через окупаційний терор та голод в тилу, до 5 мільйонів жителів були евакуйовані або примусово вивезені до Росії та Німеччини, частина з яких не повернулася. Загалом безповоротні втрати України (українців та інших народів) склали 8-10 млн осіб. Матеріальні збитки становили 285 млрд тогочасних рублів. Внаслідок бойових дій постраждало понад 700 міст та містечок, 5,6 тис. мостів, 28 тис. сіл, 300 тис. господарств.

Маки пам'яті

Квітка маку в українські традиції

В українській міфології мак має дуже багато значень. Це символ сонця, безкінечності буття й життєвої скороминушності, пишної краси, волі, гордості, сну, отрути, оберегу від нечистої сили, а також хлопця-козака, крові, смерті. В останніх з перелічених значень квітка часто згадується в українських народних піснях та думах, особливо козацької доби: «Ой, з могили видно всі долини, – сизокрилий орел пролітає: стоїть військо славне Запорізьке – як мак процвітає...». У відомій пісні «Ой, ти, Морозенку, славний козаче», мак згадується поруч зі смертю козака: «...Обступили Морозенка турецькії війська. По тім боці запорожці покопали шанці; Ой, впіймали Морозенка у неділю вранці. Ой, не даром ранесенько той мак розпускався, – Ой, уже наш Морозенко у неволю попався...». Образ маку нерідко символізує козака, що героїчно загинув, боронячи Україну.

З народної творчості мак як символ пов'язаний із війною та військом перейшов у художню літературу. В Івана Франка: «Гей, Січ іде, красен мак цвіте! Кому прикре наше діло, Нам воно святе». Легенду про мак обробив Михайло Стельмах у творі «У долині мак цвіте»: «...Ординці воїна скришили, на землю впало тіло біле і, наче зерно, проросло, а влітку маком зацвіло...». Одна з героїнь присвяченого Другій світовій війні роману Олеся Гончара «Прапорonosці» гине в долині червоних маків.

Мак, як символ пам'яті у світі

Появу цього символу пов'язують з віршам двох людей: канадського військового лікаря Джона МакКрея та працівниці Християнської асоціації молодих жінок Мойни Майкл. Перший під враженням боїв у Бельгії у 1915 р. написав твір «На полях Фландрії», що починався словами: «На полях Фландрії розквітли маки/Між хрестами ряд за рядом». Друга 1918 р. написала вірша «Ми збережемо віру», в якому обіцяла носити червоний мак в пам'ять про загиблих. Саме Мойні Майкл в листопаді того ж року причепила червоний шовковий мак на пальто. У 1920 р. Національний Американський легіон прийняв маки в якості офіційного символу, а у 1921 р. червоні маки стали емблемою Королівського Британського легіону. В Польщі червоні маки є символом перемоги 11-18 травня 1944 р. Другого корпусу ген. Андерса в боях за гору Монте-Кассіно в Італії. Приспів до популярної військової пісні того часу починається словами «Червоні маки на Монте-Кассіно/Замість роси пили польську кров».

Мак як символ пам'яті в Україні

Червоний мак як символ пам'яті жертв війни вперше використано в Україні на заходах, приурочених до річниці завершення Другої світової війни у 2014 році. Дизайн українського червоного маку розроблено за ініціативи Українського інституту національної пам'яті та Національної телекомпанії України; автором символу є харківський дизайнер Сергій Мішакін. Графічне зображення є своєрідною алюзією: з одного боку воно уособлює квітку маку, з іншого – кривавий слід від кулі. Поруч з квіткою розміщено дати початку і закінчення Другої світової війни та гасло. Минулорічним було «Ніколи знову».

Цього року за нагоди 70-тої річниці перемоги над нацизмом ми пропонуємо нове гасло: “Пам'ятаємо. Перемагаємо”. Ми пам'ятаємо, якою страшною трагедією для українців була Друга світова війна. Ми пам'ятаємо, що агресора зупинили спільними зусиллями об'єднані нації. Ми пам'ятаємо, що той, хто захищає свою землю, завжди перемагає. Ця пам'ять робить нас сильнішими. Вона — запорука неминучості нашої перемоги сьогодні.

Використай у роботі

Пропонуємо ряд заходів, приурочених **патріотичному вихованню** молоді, проведенню соціокультурних заходів та видавничої роботи. При проведенні заходів пропонуємо використовувати такі форми бібліотечної роботи як:

✓ Акції:

- «Читання книг про подвиг»
- «Прочитай книгу про війну»
- «Читання віршів про війну»
- «Лист ветеранові»
- «Привітай ветерана»

✓ Книжкові виставки:

- однієї книги;
- літератури про героїзм та патріотизм
- про визволення району
- І пам'ять про війну нам книги залишають
 - Друга світова війна — ПЕРЕМОГА життя над смертю
 - Шана за подвиг, вдячність за мир

✓ День інформації:

- 1225 днів і ночей бойових дій на території України
- Ціна Перемоги, ціна життя
- Друга світова війна — перемога життя над смертю

✓ Анкетування:

- «Значення військових книг про війну в моєму житті»
- «Улюблена книга про війну» (*за результатами якого оформити виставку*)

✓ Конкурси:

- військово-патріотичної пісні
- кращої картини про війну «**Війна моїми очима**» (*художників-початківців*)

- кращого малюнка про війну «Війна очима дітей»

✓ **Перегляди відеофільмів про війну**

✓ **Зустрічі з фронтовиками:**

- «Наш край в роки Другої світової війни»
- «Дорогами війни - до Перемоги»
- «Вечір спогадів».
- «Я стільки горя бачив на війні»

✓ **Тематичні вечори:**

- ✓ «І знову пам'ять нам спокою не дає»
- ✓ «Немеркнуче світло великого подвигу»
- ✓ «Шана за подвиг, вдячність за мир»

✓ **Віртуальна подорож**

- Дорогами війни – дорогами Перемоги
- «Юні пам'ять збережуть»

✓ **Уроки мужності, уроки історії:**

- «Великий героїзм»
- «Перемогли, щоб жити в мирі»

✓ **Тиждень (місячник) військової книги**

✓ **Формування фотоальбому про війну** за допомогою користувачів бібліотек (збір фотографій, вирізки із газет, спогади очевидців та ін.)

✓ **Віртуальна екскурсія**

- «Війні немає забуття»,
- «Поки живемо, будем пам'ятати» *(подорожі по населених пунктах - місцями бойової слави, пам'ятниками, меморіалами загиблих солдатів, музейними експозиціями та ін.)*

Корисні інтернет-посилання

На сайті Ярмолинецької центральної районної бібліотеки у розділі «Визволення району» розміщені матеріали по цій темі, а саме:

- [Визволення району](#)*
- [Партизанський рух](#)*
- [Герої Радянського Союзу](#)*
- [Спогади ветеранів](#)*
- [Хронологія визволення](#)*
- [Презентація присвячена 70-річчю визволення району від німецько-фашистських загарбників](#)*
- [Література по темі](#)*

1. Від Дніпра до Ельби. Чотири Українських фронти // Історична правда.

– 2014. – 09.05. – <http://www.istpravda.com.ua/blogs/2011/06/22/43446/>

2. В Україні правильно говорити про “Велику Вітчизняну війну”, а не про “Другу світову війну”? // Лікбез. Історичний фронт. –

<http://likbez.org.ua/uk/in-ukraine-the-right-to-talk-about-the-great-patriotic-war-rather-than-world-war-ii.html>

3. В’ятрович В. Українська Друга світова (в кольорі) // Дзеркало тижня. –

2009. – http://gazeta.dt.ua/POLITICS/ukrayinska_druga_svitova_v_kolori.html

4. Гвоздик В.С., Князьков Ю.П., Штейнле О.Ф. “Георгіївська стрічка”, що вона означає. –

<http://www.memory.gov.ua/news/georgiivska-strichka-shcho-vona-oznachae>

5. Гриневич В. Військові мобілізації в Україні 1943—1944 років: “Ви повинні змити власною кров’ю провину перед Батьківщиною і її великим вождем товаришем Сталіним” // Дзеркало тижня. –

http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/viyskovi_mobilizatsiyi_v_ukrayini_19431944_ro_kiv_vi_povinni_zmiti_vlasnoyu_krovyu_provinu_pered_batk.html

6. Гриневич В. Гітлер і Сталін у пошуках сепаратного миру: нерозгадана загадка Другої світової війни // Дзеркало тижня. –

http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/gitler_i_stalin_u_poshukah_separatnogo_miru_nerogadana_zagadka_drugoyi_svitovoyi_viyi.html

7. Кобзар Я. Друга світова по-українськи. Думки вітчизняних істориків // Історична правда. – 2012. – <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/05/9/84642/>
8. Лавський С. Про роль українців у Другій світовій війні. – 2014. – mena.org.ua/blog/pro-rol-ukrajintsiv-u-druhiy-svitoviy-vijny/
9. Методичні матеріали Українського інституту національної пам'яті до відзначення Дня Перемоги у 2014 році. – http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=112237&cat_id=77135
10. Методичні матеріали Українського інституту національної пам'яті до 70-ї річниці вигнання нацистських окупантів з України. – <http://www.memory.gov.ua/news/metodichni-materiali-ukrainskogo-institutu-natsionalnoi-pam-yati-do-70-i-richnitsi-vignannya-na>
11. Методичні рекомендації щодо відзначення Європейського дня пам'яті жертв сталінізму та нацизму і 75-річниці Пакту Молотова-Ріббентропа. – <http://www.memory.gov.ua/news/23-serpnya-vidznachatimetsya-evropeiskii-den-pamyati-zhertv-stalinizmu-ta-natsizmu-ta-75-ta-ric>
12. Методичні рекомендації щодо відзначення 75 роковин початку Другої світової війни. – <http://www.memory.gov.ua/news/1-veresnya-vidznachaetsya-75-ta-richnitsya-pochatku-drugoi-svitovoi-viini>
13. Музиченко Я. Перемога людяності: провідні історики – про українців на різних фронтах Другої світової, високу ціну визволення від нацизму та дбайливе збереження пам'яті про воїнів. – <http://www.memory.gov.ua/news/peremoga-lyudyanosti-providni-istoriki-pro-ukrajintsiv-na-riznikh-frontakh-drugoi-svitovoi-visok>
14. Огієнко В. Як відзначають День Перемоги в Європі. – <http://www.memory.gov.ua/news/yak-vidznachayut-den-peremogi-v-evropi>
15. Патриляк І. Українські націоналісти проти гітлерівської Німеччини. Рух Опору // Історична правда. – 2014. – <http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/05/8/142834/>
16. Процик П. Україна. Друга світова війна. Тільки цифри // Історична правда. – 2010. – <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/05/7/5017138/>
17. Стельмах І. Українські історики відповіли Путіну напередодні Дня Перемоги. – <http://www.memory.gov.ua/news/ukrainski-istoriki-vidpovili-putinu-naperedodni-dnya-peremogi>

18. У Велику Вітчизняну росіяни розгромили би Німеччину і без участі українців? // Лікбез. – <http://likbez.org.ua/uk/v-velikuyu-otechestvennuyu-russkie-razgromili-byi-germaniyu-i-bez-uchastiya-ukraintsev.html>

19. Ціна перемоги: вклад українців у розгром нацизму. – <http://www.memory.gov.ua/news/tsina-peremogi-vklad-ukraintsiv-u-rozgrom-natsizmu>

20. Шаповал Ю. “Гітлер, Сталін та Україна: безжальні стратегії” // Історична правда. – 2013. – <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/05/9/123358/>

21. Штоквиш О. Війна пам’ятей. Образ Великої Перемоги як інструмент маніпуляції історичною свідомістю. – <http://www.memory.gov.ua/publication/viina-pam-yatei-obraz-velikoi-peremogi-yak-instrument-manipulyatsii-istorichnoyu-svidomi>

Додаток №1

Сценарій тематичного вечора

День пам’яті і примирення.

Ніхто не забутий, ніщо не забуто

(Стук серця, на його фоні – голос декламатора. У кінці вірша, поступово наростаючи, звучить мелодія)

Диктор:

Ніхто не забутий... На попіл ніхто не згорів!

Солдатські портрети на вишитих крилах пливуть...

І доки є пам’ять в людей і серця в матерів,

Доти й сини, що спіткнулись об кулі, живуть.

(п а у з а)

Ніхто не забутий! На попіл ніхто не згорів!

Виходять ведучі.

Ведуча Минають роки, відлітаючи у вічність... Все далі і далі відходять від нас грізні і важкі роки Другої світової війни, але не згасає пам’ять про тих, хто ціною власного життя захистив нашу країну від гітлерівської агресії. «Ніхто не забутий, і ніщо не забуте!..»

Ведучий. Друга світова війна почалася 1 вересня 1939 р. з попередньої

злочинної змови керівництва двох країн-агресорів - фашистської Німеччини та більшовицько-комуністичного Радянського Союзу. Того вікопомного вересневого дня гітлерівська Німеччина напала на мирну Польщу. Ця іскра швидко перетворювалася у світову пожежу. А вже 17 вересня 1939 року Сталінська радянська імперія, що важким чоботом розтоптала Наддніпрянщину, під лицемірним приводом порятунку Західної України від німецьких фашистів кинулася й собі звиряче шматувати Польщу, до складу якої на той час входили західноукраїнські землі... Остерігаючись подальшого наступу сталінської Червоної Армії, Гітлер ударив першим. Сталося це недільного ранку 22 червня 1941 року. У вогняному смерчі Другої Світової війни запалала вся Україна... Ведуча. В лихоліття війни було втягнуто 67 держав, 80 % населення земної кулі. Друга Світова тривала довгих 6 років. Вона пронеслася над величезними територіями Європи, Азії й Африки, охопила простори всіх океанів. У цій війні загинуло близько 60 млн осіб, не говорячи вже про поранених і тих, хто пропав безвісти. Лихо й страждання, які пережили люди, незмірні.

Ведуча:

Минули дні і роки пролетіли,
А дня того забудь ніхто не міг.
Тут навіть сосни з горя посивіли,
Тут навіть камінь плаче край доріг.

Хіба ж забудеш, як палили хати?
Гойдались мертві у страшній петлі,
І на шляху валялися хлоп'ята,
Багнетами прибиті до землі.

Ведучий:

Хіба ж забудеш, як сліпого діда
В звирячій злобі витягли крізь дим.
До танків прив'язали людоїди
І розірвали надвоє живим.

Ведуча:

Травень... Це місяць буяння садів, місяць по-літньому теплих ночей і нескінченних солов'їних пісень... А ще це місяць, коли змовкли останні постріли гармат, настала тиша і прийшов довгожданий, вистражданий, оплачений дорогою ціною мир. «Ніхто не забутий, і ніщо не забуте!..»

Ведучий:

Сьогодні ми усі віддаємо дань пам'яті тим, хто загинув на фронтах Другої світової війни та приносимо слова вдячності тим, хто залишився живим. «Ніхто не забутий, і ніщо не забуте!..»

Художній номер_____

Ведуча:

Поклонімося ж тим, хто поліг у бою,
Хто покрити землю рідну собою,
Поклонімося всім, хто впав у бою,
Хто відстояв нашу свободу.

Р А З О М:

Це потрібно не мертвим,
Це потрібно живим.

Ведучий:

Хвилина мовчання...
Вона більше нам розкаже,
Ніж тисячі, а чи мільйони слів...

Ведуча:

Про подвиг безіменний всього не вимовить словами,
Лиш тільки серце може розказати,
Але воно, на жаль, не має мови,

Лиш має біль, тому я прошу всіх вшанувати пам'ять полеглих
співвітчизників хвилиною мовчання.

(Звучить хронометр).

Ведучий:

Вже весни не вперше травою прикрили
Відмітки війни, навіть цятки малі.
Лиш братські могили, лиш братські могили
Болять, не стихаючи, рідній землі.

Ведуча:

Когось не діждались, хто рідний і милий,
І в пам'ять обпалену біль заповза,
Воєнні могили, високі могили –
Завжди біля вас материнська сльоза.

Ведуча:

Ота сльоза ніколи не зітреться,
Що в правді нашої і чужій вині...
Лишила Батьківщина біля серця
Своїх синів, загиблих на війні.

Ведучий:

Сльоза зорі стоїть над обеліском,
Сховавши клопоти людські і сни.
Сьогодні треба поклонитись низько
Усім, усім, хто не прийшов з війни.

Художній номер _____

Ведуча:

Чимало свят дарує нам весна,

Як в рідний дім повернення з дороги.
Та є найбільш хвилюючим для нас
Дев'яте травня – свято Перемоги.

Ведучий:

Це свято не затьмариться в віках.
В цей день нестимуть люди завжди квіти,
Не обміліє пам'яті ріка –
В серцях нащадків завжди буде жити!

Ведуча:

Дрогі наші ветерани Другої Світової війни!
Так довго ви чекали перемоги,
Бажаючи углядіть край війни,
Але в диму губилися дороги,
І додалося у Вас на скронях сивини.

Ведучий:

Любі наші ветерани!
Та ви пройшли... Здрігалися колони
Похмурого рейхстагу в димній млі.
Коли над ним злетів наш стяг червоний –
Ясніш одразу стало на землі!

Ведуча:

Пам'ятаймо, друзі, цих людей довіку,
Тих, хто повернувся і хто поліг в боях.
Тож поклонімося низько до землі їм,
І квітами устелимо їхній тернистий шлях.

Діти вручають квіти ветеранам.

Схема
книжково-ілюстративної виставки

"Ніколи в серці не зітреться вогонь тих днів і тих подій"

Розділи виставки:

- Дорогами війни.
- Сторінки безсмертного подвигу.
- Хмельниччина в роки Другої світової війни.
- Рядки, обпалені війною.

Розділ 1. Дорогами війни

Вклонися, моя Україно,
Цим людям великим і скромним,
Що в назвах фронтів титанічних
Пронесли наймення твоє.
М. Бажан

Література:

1. 1418 дней войны: Из воспоминаний о Великой Отечественной / Сост. Е.Н. Цветаев, В.С. Яровиков. –М.: Полит-издат, 1990. –687 с.: ил.
2. Безсмертя. Книга Пам'яті України 1941-1945 / Голов. ред. колегія (голова І.О. Герасимов, заст. голови І.Т. Муковський і П.П. Панченко, відп. секр. Р.Г. Вишневський). –К.: Пошуково-видавниче агентство "Книга Пам'яті України", 2000. –944 с.: іл.
3. Великая Отечественная война, 1941 –1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник / Под. общ. ред. О.А. Гжешевского; Сост. Е.К. Жигунов. –М.: Политиздат, 1990. –464 с.
4. Великая Отечественная война. 1941-1945. в фотографиях и кинодокументах: В 5 т. –М.: Планета, 1985 –1989. –ил.
5. Вікопомний подвиг. Україна у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 років. Фотоальбом. –К.: Фенікс, 2006. –216 с.: іл.

6. Дніпр –река героїв: Свідчення всенародного подвигу. –2-е изд., доп. –К.: Політиздат, 1988. –391 с.: ил.
7. Кентій А.В. Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1945): Центр. держ. архів громад. об'єднань України. –К.: Генеза, 2005. –408 с.
8. Литвин В.М. Україна в Другій світовій війні (1939 –1945). –К.: Видавничий дім "Лі –Терра", 2004. –464 с.
9. Людний Ф.П. Дорогами війни. –К.: Україна, 2005. –420 с.: іл. –Бібліогр.: с. 413 –414.
10. Миттєвості війни: фотоальбом / Авт. тексту і упоряд. М.І. Селюченко. –К.: СпалахЛТД, 1994. –156 с.: іл.
11. Про відзначення 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні та звільнення України від фашистських загарбників: Постанова Верховної Ради України від 13 січ. 2009 р. № 842-VI // Голос України. –2009. –20 січ. –С. 4.
12. Танєєв Г.І. Севастополь, 1941 –1942: Хроніка героїчної оборони. –К.: Україна, 1995. –Рос.
13. Україна в полум'ї війни. 1941 –1945 / П.П. Панченко, О.І. Уткін, В.І. Горелов та ін. –К.: Україна, 2005. –560 с.: іл.
14. Шляхами перемоги: Фотоальбом / Мет. упоряд. М.І. Селюченко. –К.: Спалах, 1995. –311 с.

Розділ 2. Сторінки безсмертного подвигу
В гранітному мовчанні обелісків,
У поминально-сяючих вогнях
Прийдеши Вам вклоняться буде низько –
Геройство Ваше збереже в віках.
Г. Ісаєнко

Література:

1. Андрусак М. Брати грому. –Коломия: Вік, 2005. –832 с.
2. Березняк Є.С. Пароль "Dum spiro...": Розповідь розвідника. –К.: Україна, 2003. –222 с.: іл.

3. В ім'я життя / Авт.-упоряд. З.О.Сільченко. –К.: Україна. 2005. – 288 с.: іл. –укр., рос.
4. Василевський А.М. Дело всей жизни.–М.: Политиздат, 1989. – 320 с.
5. Герої визволення України / Авт.-упоряд. П. Машовець. –К.: Україна, 2007. –111 с.: іл.
6. Дорогой мужества / Сост.: Кузнецов В.А., Иванов А.Т. –М.: Политиздат, 1998. –351 с.: ил.
7. Жуков Г.К. Спогади і роздуми: У 2т. Т.1. –2-ге вид., доп. –К.: Політвидав України, 1990. –508 с.: іл.
8. Звитяжниці: Жінки –Герої Радянського Союзу в боях за Україну в роки Великої Вітчизняної війни. –К.: Україна, 1995. –247 с.: іл.
9. Литвинов В.В. Ешелони в пекло: Док. розповідь про пошук, що тривав майже чверть ст. / Пер. з рос. В.П. Дяченка. –2-ге вид. –К.: Веселка, 1995. –366 с.: фото.
10. Плотницький В.П. Останні постріли повстанців / художньо-док. повість: Спогади. –Житомир: ПП "Рута", "Волинь", 2007. –208 с.: 20 іл.
11. Сабуров О.М. Відвойована весна / О.М. Сабуров. –К.: Україна, 2008. –736 с.: портр.
12. Степанюк Ю.П., Списаренко Б.Д. Фронт під крилом. Докум. повість. – К.: Генеза, 1995. –176 с.
13. Тронько П.Т. Згадаймо всіх поіменно...: З історії боротьби молоді України проти німецько-фашистських загарбників у роки ВВВ 1941–1945 рр. / Г.Т. Тронько. –К.: Молодь, 2001. –223 с.: іл.
14. Феденко С. Розлука: Спогади з Другої світової війни / К.: Смолоскип, 1996. –536 с.: іл., портр.
15. Штеменко С.М. Генеральний штаб у роки війни: Кн. 1; 2 / Пер. з рос. –К.: Політвидав України, 1987. –908 с.

Розділ 3. Хмельниччина в роки Другої світової війни

Уклонись полеглим низько,

І поглянь –бо навкруги

Біль вітчизни в обелісках,
В жалобних гранітних списках –
Найдорожчі з дорогих!
І. Паліївець

Література:

1. Абрамов В.Г. Поділля у Великій Вітчизняній війні. –Львів: Каменяр, 1969. –416 с.
2. Гальчак С.Д. Визволення Вінниччини від нацистських загарбників (20 грудня 1943 р. –28 березня 1944 р.). – 2-е вид.: доповн., перероб. –Вінниця: Книга-Вега,2005. –416 с.; іл.
3. Гордость и слава Подолии: Очерки о Героях Сов. Союза – уроженцах Хмельниц. обл. / Сост. М.Е. Макухин. –Львов: Каменяр, 1985. –262с., ил.
4. Завальнюк О.М. Хмельниччина у 1941 –1944 рр.: хроніка війни/ О.М. Завальнюк, О.Б. Комарніцький, Ю.В. Олійник. –Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2005. –140 с.
5. Збережемо пам'ять про подвиг: Спогади земляків –учасників Великої вітчизняної війни у записах їхніх онуків і правнуків: темат. зб./ Упоряд. С.В. Шевчук, В.П. Малиновський. –Хмельницький: Видавництво Сергія Пантюка, 2004. –140 с.
6. Книга Пам'яті України. Хмельницька область: Історико-меморіальне багатотомне видання в 10 т. Поіменний список полеглих воїнів-визволителів. –Хмельницький: Поділля, 1995. –1997.: іл.
7. Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині. 1941 –1945: докум. і мат. / Упоряд. М.П. Вавринчук, ред. Л.В. Баженов; Хмельниц. облдержадмін., Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім.Івана Огієнка, Держ. архів Хмельниц. області. –Кам'янець-Поділ.: ОЮМ, 2009. –576 с.
8. Поділля у Великій Вітчизняній війні (1941 –1945 рр.). Збірник документів і матеріалів. –Львів: Каменяр, 1969. –416 с.
9. Поминальна книга "Діти війни –жертви війни"/ Ред. В.В. Федоришин. –Хмельницький: Видавець ПП Цюпак А.А., 2009. –112 с.

10. Проскурівсько-Чернівецька операція –видатна подія Другої світової війни: зб. док.і мат./ Упоряд.: Вавринчук М.П., Завальнюк О.М., Слободянюк П.Я. –Хмельницький, 2009. –385 с.

11. Сваричевський А.В. Йшла війна Поділлям (нарис, статті, дослідження). –Хмельницький: ТОВ НВП "Евріка", 2004. –88 с.

12. Слободянюк П.Я. Воєнне лихоліття на Поділлі (1941 –1945 рр.):моногр. / П.Я. Слободянюк, М.П. Вавринчук, Ю.В. Олійникта ін. – Кам'янець-Подільський: ПП "Медобори-06", 2007. –312 с.

Розділ 4. Рядки, обпалені війною

Ми йшли нелегкою дорогою,

Де кров лилась і піт рясний...

Нас світ вітав із Перемогою,

Якій не складено ціни.

В. Семеновський

Література:

1. Адамович А. Блокадная книга. –5-еизд., испр. и доп. –Л.: Лениздат, 1989. –526 с.: ил.

2. Быков В.В., Рыбаков А.Н. Неизвестный солдат: Повести. –М.: Мол. гвардия, 1985. –235 с.: ил.

3. В єдинім строю: Зб. віршів поетів-фронтовиків. –К.: Рад. письменник, 1985. –310 с.

4. Васильев Б.Л. В списках не значился: Роман. –Х.: Прапор, 1990. –208 с.

5. Воробьев Е. Земля, до востребования: Роман. –М.: ДОСААФ, 1989. –701 с.: ил.

6. Воробьев К. Убиты под Москвой: Повести. –М.: Правда. 1989. –464 с.

7. Гончар О.Т. Людина і зброя: Роман. –К.: Укр. письменник , 1994. –287 с.

8. Гончар О.Т. Прапороносці: Трилогія. –К.: Веселка, 1995. –463 с.: іл.
9. Довженко О. Зачарована Десна: Оповідання. Щоденник (1941 – 1956). -К.: Дніпро, 2008. –504 с.
10. Некрасов В.П. В окопах Сталинграда: Повесть; Рассказы. –М.: Худ.лит., 1990. –319 с.
11. Симонов К.М. Живые и мертвые: Роман / И. Бажинова, В. Савадова. –К.: Дніпро, 1984. –477 с.: ил.
12. Федоров А.Ф. Подпольный обком действует / Лит. запись Е. Босняцкого. –К.: Политиздат Украины, 1986. –783 с.: ил.
13. Шолохов М.А. Они сражались за Родину. Судьба человека. Наука ненависти: Роман, рассказы. –М.: Советский писатель, 1985. –288 с.

Список використаних джерел

1. День пам'яті та примирення в Україні <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Указ Президента України «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни» <http://www.president.gov.ua/documents/19104.html>
3. Методичні матеріали до відзначення Дня пам'яті та примирення та 70-ї річниці Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (8-9 травня 2015 року) <http://www.memory.gov.ua/news/metodichni-materiali-do-vidznachennya-dnya-pam-yati-ta-primirenniya-ta-70-i-richnitsi>
4. **Моргун Ф. Т.** Прокляття війні: слідами сфальсифікованої історії / Ф. Т. Моргун. – 5-те вид., доп. і перероб. – Полтава : Дивосвіт, 2004. – 448 с.
5. **Смирнов В. Н.** Идеология и практика нацизма в годы Второй мировой войны : монография / В. Н. Смирнов. – Харьков : Майдан, 2009. – 240 с.
6. **Трубайчук А. Ф.** Друга світова війна. Коротка історія / А. Ф. Трубайчук. – Київ : Істина, 1995. – 192 с.
7. **Коваль М. В.** Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) / М. В. Коваль ; за заг. ред. В. А. Смолія; НАН України, Ін-т історії України. – Київ. : Альтернативи, 1999. – 335 с. – (Україна крізь віки: у 15-ті т. ; т. 12).
8. **Козлітін В. Д.** Друга світова війна 1939-1945 рр. : навч. посіб. / В. Д. Козлітін ; МоїНУ, Харьков. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : РА, 2001. – 356 с.

Зміст

1 Вступ.....	3
2 Указ Президента України № 169/2015 Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни.....	4
3. Мета та рекомендації щодо проведення заходів.....	9
4. Історична довідка.....	13
5. Маки пам'яті. Квітка маку в українські традиції.....	16
6. Мак, як символ пам'яті у світі.....	17
7. Мак, як символ пам'яті в Україні.....	17
8. Використай у роботі.....	18
9. Корисні інтернет-посилання.....	20
10. Додаток №1.....	22
11. Додаток №2	27
12. Список використаних джерел.....	33

Для нотаток

День пам'яті та примирення в Україні

Відповідальна за випуск:

Гриб М.А.

Редагування:

Гриб М.А.

Комп'юльне опрацювання:

Слободян О.Л.

Підписано до друку 2015р. Формат 21х14,7

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman

Друк різнографією. Наклад 40 примірників.

Віддруковано з готового оригінал – макета Ярмолинецька ЦРБ

Смт. Ярмолинці, площа 600-річчя Ярмолинець, 1а